

Koningin en minister-president

In Londen zijn in de eerste maanden die wij in het voorafgaande hoofdstuk beschreven, drie beslissingen gevallen die bepalend zijn geweest voor hetgeen er in later tijd geschiedde:

1. Nederland zet met inzet van al zijn krachten de oorlog voort;
2. Londen blijft de zetel van de Nederlandse regering;
3. de Geer wordt uit het kabinet verwijderd en als minister-president door Gerbrandy vervangen.

De eerste beslissing werd door koningin Wilhelmina al met duidelijkheid aangegeven in haar proclamatie van 14 mei welke, wat de ministers betrof, slechts door van Kleffens gezien was (hij had haar ontworpen), en bij die beslissing hebben de meeste ministers zich niet dan met aarzeling aangesloten; de tweede en de derde beslissing zijn persoonlijke beslissingen van de koningin geweest – bij de tweede had zij slechts de steun van een minderheid van het kabinet en bij de derde had zij, wat de onmiddellijke verwijdering van de Geer uit het kabinet betrof, alle ministers behalve Gerbrandy tegenover zich en wat de benoeming van deze tot minister-president aanging, had zij geen der overige ministers geraadpleegd. Gerbrandy had dus (het is door van den Tempel terecht ten overstaan van de Enquêtecommissie geconstateerd¹) zijn benoeming aan de gunst van de koningin te danken. ‘Het laatste’, zo voegde van den Tempel toe, ‘heeft mijns inziens op den duur (het kon moeilijk anders) tot een verzwakking van de positie van de verantwoordelijke regering’ (bedoeld wordt: het verantwoordelijk kabinet²) ‘geleid.’³

Van den Tempels toevoeging is onjuist: ‘op den duur’ heeft het kabinet onder Gerbrandy’s leiding zijn positie met betrekking tot de koningin juist weten te versterken en die positie is niet zwak *geworden* doordat Gerbrandy’s benoeming een persoonlijke benoeming door de koningin geweest is, maar die positie *was* in Londen zwak, bij uitstek zwak, juist in de periode-de Geer, terwijl toch deze formateur volgens de normale regels van de parlementaire

¹ Getuige van den Tempel, *Enq.*, dl. V c, p. 114. ² In het spraakgebruik is het woord ‘regering’ vaak een synoniem van ‘kabinet’, maar wij willen er naar streven, alleen dan van ‘regering’ te spreken wanneer wij koningin en kabinet op het oog hebben. ³ Getuige van den Tempel, *Enq.*, dl. V c, p. 114.